

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԻ ԱՇԽԱՐՀԻՑ

Պովկասեան նկարիչների ցուցահանդեսը Թիֆլիսում։—Մեր հասարակութեան անհատներու շրջանը դեպի գեղարուեստի այդ ճիւղը։—Այդ երեւոյթի մի քանի պատճառները։—Պովկասեան ազգերից որոնք եւն ճալիս նկարիչներ։—Պատկերահանդիսում մեր հաւանած պատկերները։

Նախորդ տարիների պէս այս տարի էլ Թիֆլիսի Փառքի Տաճարում բացուեց Պովկասեան նկարիչների պատկերահանդէսը։ Ձի կարելի չնկատել, որ մեր հասարակութիւնն առհասարակ առանձին հետաքրքրութիւն չի ցոյց տալիս դէպի գեղարուեստի այդ ճիւղը։ Այդատենք իմանալ այդ երևոյթի պատճառները։

Գեղեցիկ ըմբռնումը կամ էստետիկական զգացմունքն եւ ներթափանցում է աստիճանական զարգացման օրէնքին. նա ժառանգականութեամբ սերնդից սերունդ է անցնում։ Իտալացու հոգին տարիների ընթացքում աղդուել է գեղարուեստական ապաւորութիւններից, նա աչքը բաց է անում և տեսնում իր փառաւոր անտիկ անցեալի գլուխ գործոցներ, վերածնութեան շրջանի հոյակապ ստեղծագործութիւններ, հայրենի ճոխ թանգարաններում, վեհ տաճարներում Ապոլլոնի և Վեներայի անդրիններն են խօսում նրա հետ, Լէոնարդո-դա-Վինչիի, Րաֆայէլի, Միքէլ-Անջելոյի, Տիցիանի հանճարն է հմայում նրան։ Ոչ միայն ճարտարապետութիւնը, քանդակագործութիւնը, նկարչութիւնը, այլև իտալացու ժողովրդական պարը, երգը էստետիկական զարգացման ամենաբարձր արտայայտութիւններ են։ Իսկ մեզանում... բաւական է լսել զուռնայի ձայնը, տեսնել մեր «նազանին», ժողովրդի նիստ ու կացը, տաճարներում եղած քանդակագործներն ու նկարները և վերջապէս գեղարուեստային արդիւնագործութիւնները—համոզուելու համար, որ մեր ժողովրդի էստետիկական զարգացումը դեռ շատ հեռու չէ գնացել վայրենիների ճաշակից։ Այդպիսով մինչդեռ եւրոպական արդի գեղարուեստը համապատասխան է այդ ազգերի ամբողջ կուլտուրական զարգացման, դրանց գեղեցկութեան գաղափարի

արտայայտութիւնն է, դրանց հոգուն հարազատ յոյգերի արգասիք, նա մեղանում կեանքի ծնունդ չէ, այլ դրսից եկած մի օտարամուծութիւն, էկզոտիկ բոյս, որի աճման համար հարկաւոր են արուեստական պայմաններ:

Մասնաւորելով մեր խօսքը նկարչութեան վրայ՝ պէտք է տեսնենք, որ մեր Կովկասեան նկարիչները այդ օտարամուտ արուեստի առաջին սերունդն են. նրանք երկրի մէջ, ժողովրդի անցեալում նախորդներ չունեն, նրանց ստեղծագործութիւնը մի նոր աստիճան, մի առաջադիմական քայլ չէ արդէն եղածներէ մէջ. հնի և նորի մէջ ահագին վիճակայ, հինը և նորը տարբեր կուտուրաների արդիւնքներ են:

Երկրի անցեալի հետ, ժողովրդի էստետիկական զարգացման հետ չկապուելով՝ եւրոպական նկարչութիւնը մեզանում գոյութիւն ունի, ինչպէս և քաղաքակրթութեան բազմաթիւ բարիքներ, լոկ մի փոքրիկ խաւի համար՝ Հէնց այդ փոքրիկ խաւի համար են աշխատում մեր նկարիչները: Այդ ցուցահանդէսները պատկերների շուկաներ են, ուր մեր ունեւոր դասակարգը կարող է ձեռք բերել թանկագին կահկարասիքների լրացուցիչ՝ զարդեր, կովկասեան տեսարանների և տիպերի իւղանկարներ... Իսկ ժողովուրդը, մասսան գեղարուեստով հետաքրքրելու համար պէտք է նախ նրա գոյութեան շատ պայմաններ փոխուեն, պէտք է նրա կրթութիւնը և դաստիարակութիւնը դուրս դալ այն ողբալի վիճակից, որի մէջ է գտնուում նա այժմ:

Ձուենալով երկրի անցեալի մէջ նախորդներ և գոյութիւն ունեցող իրականութեան հետ սերտ կապ, մեր նկարիչները դեռ ևս անկարող էլ են գեղարուեստի այդ ճիւղի մէջ ինքնուրոյն ոճ, եւրոպականից տարբեր ուղղութիւն զարգացնել: Անշուշտ, Կովկասի պէշվաժներ, ժանր ու տիպեր են նկարուած այդ պատկերների վրայ, սակայն նկարելու եղանակի, գոյների ընտրութեան, առհասարակ տեխնիկայի մէջ դուք տեսնում էք ստրկական հետևողութիւն վարպետներին: Կովկասեան նկարիչները ստեղծագործութիւնները նոր գաղափար, նոր տրամադրութիւններ չեն մտցնում գեղարուեստի այդ ճիւղի մէջ, չնայած որ երկիրը և ժողովուրդը եւրոպականից շատ տարբեր առանձնաշատկութիւններ ունեն: Դուք չէք նշմարում այդ նկարների մէջ այնպիսի ինքնուրոյն կողմեր, որ կարելի լինէր ասել, թէ ահա Կովկասեան ապագայ շկոլայի նկարիչները: Իտալական վարպետների մօտ աշակերտելը արգելք չեղաւ, որ Ֆլամանդական և հոլլանդական ինքնուրոյն շկոլաներ ստեղծուեն. հոլլանդականից ազդուելը չխանգարեց, որ նկարչութիւնը Ան-

գլխաւոր ստանայ անգլիական ոգու դրոշմ. մի Հոգարթ, մի Գենսորթ, մի Րայնոլդս լոկ հետեողներ, ընդօրինակողներ չէին, այլ նոր շկոյայի ստեղծիչներ... Այդպէս ահա, կուլտուրական ընդհանուր պայմանները մէջ պէտք է գտնել թէ հասարակութեան անտարբերութիւնը և թէ նկարիչների անինքնուրոյնութիւնը:

Թէ կուլտուրական ընդհանուր մակերևոյթը որքան մեծ դեր է կատարում էստետիկական յոյզերի զարգացման գործում, այդ ապացուցւում է հէնց ներկայ ցուցահանդիսի մի այլ կողմով ևս: Խոնջու մենք տեսնում ենք հայ և վրացի նկարիչներ, իսկ թուրք, քուրդ, լէզգի և ոչ մի անուն: Որովհետև հայը, վրացին իրանց անցեալով, իրանց կուլտուրայով այսպէս թէ այնպէս այնուամենայնիւ կապուած են եղել հոռմ-բիւզանդական կամ ուսական ազդեցութիւնների շնորհիւ եւրոպական քաղաքակրթութեան հետ, իսկ թուրքը, լէզգին՝ ոչ:

Ներկայ ցուցահանդիսում դրուած էին հետեալ հայ նկարիչների ստեղծագործութիւնները. Արտազեանի, Բաշինջաղեանի, Թադէոսեանի, Թերլէմէզեանի, Միքայէլեանի, Յակոբեանի, Շամշինեանի և Փիրադեանի: Վրացիներից մասնակցում էին երեք հոգի: Շատ աւելի էին ուս և եւրոպական ազգանուններով նրկարիչներ:

Ով մի անգամ տեսել է այդ բոլոր նկարիչները ստեղծածագործութիւնները, նրա համար դժուար չէ առանց ցուցակի էլ որոշել՝ որ պատկերը որի վրձինին է յատուկ, այնքան ընդունա են իւրաքանչիւրի սիրած կոյորիտը, սիւժէն: Այդպէս օրինակ՝ իսկոյն ջոկւում են Բաշինջաղեանի, Զանկովսկու և Զումբերի նկարները:

Բաշինջաղեանի նկարների մասին մի անգամ առիթ ենք ունեցել աւելի մանրամասն խօսելու («Մուրճ» 1902 թ. №4)՝ կրկնութիւններ չանելու համար ասենք, որ նա շարունակում է նկարել իր պէյզաժները, յաճախ տալով իր հին ստեղծագործութիւնների ընդօրինակումներ (Արարատ, Սևանայ լիճ, լոյսի զանազան բեկեկումները ջրի երեսին, ծառերի կատարներին, ծառուղիներում, խաւար հեռաւորութեան մէջ կայն): Կրկնութիւնները երբեմն չունեն առաջին ոգևորութեան հմայքը, և հէնց այդ պատճառով երբեմն նկարը անգոյն է դուրս գալիս (տես օրինակի համար № 13—շտիլ Գոկչայի լճի վրայ): Նոր են և տպաւորիչ նրա «Տարւայ չորս եղանակներ» պատկերները, որոնք լաւ են արտայայտում բնութեան այդ պարբերական փոփոխութիւնները:

Յակոբեանը տեղային ժանր և տիպեր է սիրում նկարել:

աջողուած են նրա «Երկրագործ», «Դուքան» և «Հովիւ» պատկերները:

Թէրլէմէզեանը կարծեմ առաջին անգամ է ի ցոյց դնում իր պատկերները. նրա «Արարատը» ակելի ըէալ է, քան այդ դուրս է գալիս Բաշինջաղեանի վրձինի տակից:

Զումեբը առանձին ուսումնասիրել է զրլազների և Թուրքմէնների կեանքը. նրա «Քարաւան», «Բուխարեան դարոց», «Նամազ», «Փողոցը Սամարղանդում» գեղեցիկ ժանրային պատկերներ են: Տեխնիկայի կողմից սքանչելի է Պաեւսկու նկարած մի պատկերը (№ 59):

Ինչպէս վայել է ժամանակակից ցուցահանդիսին—մոռացուած չէ և դեկադանսը... Ն. Սկլիֆոսովսկին միակ ներկայացուցիչն է այդ մոդերն ուղղութեան, և պէտք է խոստովանել, ի ցոյց դրուած նմուշներով շատ աննպաստ կարծիք պէտք է կազմէ այցելուն գեղարուեստի այդ նորագոյն շկոլայի մասին...

Լ. Ս.